

Sveriges första kvinnliga polis var en sjuksköterska

I år är det femtio år sedan som de första kvinnliga poliserna dök upp på våra gator och torg. Tjugofyra unga kvinnor hade inlett sin utbildning vid Statens polisskola, då belägen vid Fridhemsplan i Stockholm. Den första kullen kvinnliga elever började den 1 augusti 1957 och redan den 28 januari 1958 tog de sin examen. Utbildningen var således mycket kort jämfört med den i våra dagar.

De kvinnliga eleverna fick i början praktisk handledning av erfarna manliga kollegor, ett arrangemang som väckte uppmärksamhet i massmedia.

Mindre känt är emellertid att kvinnor har verkat inom svenska poliskåren redan för hundra år sedan, 1908. I år är det alltså dags att fira hundraårsjubileum för kvinnliga poliser i Sverige.

Kvinnan inom svenska polisväsendet började sin verksamhet i blygsam skala. Efter ett beslut fattat den 17 mars 1908 av Överståthållarämbetet i Stockholm anställde man på prov tre sjuksköterskor med titeln »polissyster«. De hette Agda Hallin, Maria Andersson och Erica Ström, och deras insatser i verksamheten skulle utvärderas planenligt i januari 1909. De tre sjuksköterskorna placerades i var sitt polisdistrikt i Stockholm.

Bakgrunden till Överståthållarämbetets beslut var att Svenska Kvinnors Nationalförbund hade väckt frågan om kvinnor i poliskåren i en motion till Stockholms stadsfullmäktige 1907. Motionärerna hänvisade till ett lyckat projekt som startade 1903 i Stuttgart, Tyskland. Där hade en sjuksköterska vid namn Henriette Arendt gjort uppskattade insatser under några år inom stadens polisväsen. Hon var därmed den första kvinnan i Europa som fick arbete inom polisen.

Polissyterns arbetsuppgifter reglerades i minsta detalj. Enligt ett beslut som fattades i mars 1908 skulle polissyterns verksamhet omfatta följande:

- Bevaka kvinnor och barn, som »för förseelser intagits å vederbörande polisstation«.
- Genomföra kroppsvisitation av kvinnor som tagits till polisstationen.
- Beledsaga kvinnor som omhändertagits av polis men hade behov av sjuk- eller barnbördshus.
- Hjälpa fattiga och hemlösa kvinnor och barn, som kommit till polisstationen.
- Övervaka och förhindra att kvinnor och barn bettlade på allmän plats.

Ytterligare en uppgift för polissytern var »...att i öfrigt ställa sig till efterrättelse såväl i tillämpliga de för polispersonalen i Stockholm gällande föreskrifter som ock de order och bestämmelser, som kunna dem varda af vederbörande polisbefäl meddelade.«

Man kan konstatera, att polissystrarnas arbetsuppgifter var inriktade på social och medicinsk hjälp åt kvinnor och barn som hade omhändertagits av polisen.

Polisyret var av hävd strikt manligt. Det framgår tydligt av bilden på tjänstgörande personal vid Jakobs polisvaktsterräng i Stockholm (ovan). I mängden av bastanta herrar i ståtliga uniformer, bland pickelhuvor och knävelborrar, står på högra sidan en bit nedtill den nyanställda polissytern Erica Ström.

Den manliga dominansen märktes också i vardagens bistra verklighet. Polissystrarnas tyska förebild, Henriette Arendt, upplevde en påtaglig mobbning

POLISSYSTER
anställd på prov efter knappt ett års utbildning 1909. Sjuksköterskan Erica Ström var en av tre kvinnliga pionjärer i svenska poliskåren.

PICKELHUVOR
och knävelborrar var länge det enda som gällde inom polisen. Men 1909 kom en ljus fläck i grupp bilden: kvinnan gjorde sin entré i kåren.

och berättade om detta i boken »Erlebnisse einer Polizeiasistentin« (1910). Hon räknade upp enskilda incidenter, lämnade ut enskilda namn – och väckte vederbörlig skandal.

Henriette Arendts erfarenheter var dessvärre ingenting som bara förekom i dåtidens Tyskland. Svårigheten för manliga poliser att acceptera kvinnliga kolleger har varit ett problem i alla år, även på annat håll. Missförhållandena belyses av forskaren Johanna Dahlgren, som vid Umeå universitet 2007 försvarade sin doktorsavhandling »Kvinnor i polistjänst«. Hon behandlar polisyrket under perioden 1957–1971 ur ett genusperspektiv.

Hur gick det då med Sveriges första polissystrar i Stockholm? Försöket bedömdes tydligen som lyckat eftersom verksamheten blev permanent efter försöksperioden. Flera polissystrar anställdes efter hand i Stockholm. I Göteborg blev en polissystra anställd 1910, och några andra större städer i landet följde så småningom exemplet.

För att få tjänstgöra som polissystrar måste den som blev antagen »ha genomgått högre läroverk med normalskolekompetens samt en av Svenska fattigvårdsförbundet anordnad kurs för praktisk och teoretisk utbildning av föreståndarinnor vid fattigvårdsanstalter och barnhem och/eller vara utexaminerad sjuksköterska«.

Kvinnorätsorganisationer framförde med jämna mellanrum synpunkten att de kvinnliga poliser som utbildades skulle få samma befogenheter som manliga kolleger. Ett exempel på sådana tongångar är en motion till Stockholms stadsfullmäktige från fru Gertrud Törnell. Hennes initiativ ledde, om inte annat, till en skämtsam teckning, publicerad i Svenska Dagbladet den 11 april 1926 och återgiven här intill. Annars skulle det dröja nästan 50 år innan det som fru Törnell motionerade om blev verklighet inom polisen.

Den 18 september 1930 utkom Överståthållarämbetet med nya, utvidgade arbetsuppgifter för polissystrarna. Enligt förordningen skulle de ha kvar alla tidigare uppgifter men utöka sin verksamhet med följande:

- Ta emot och nedteckna anmälan från kvinna gällande våldtäkts-, fosterfördrivnings- eller sedlighetsbrott.
- Hålla förhör med kvinnlig målsägare eller kvinnligt vittne vid misstanke om brott som ovan.
- Närvara som vittne vid förhör med kvinna som misstänktes för lösdriveri.
- Närvara vid husrannsakan hos kvinna.
- Utföra spanings- och övervakningsverksamhet, som vederbörande polisintendent bestämt.

Polissystrarna fick gå specialkurser för att lära sig att sköta alla nya uppgifter de blivit ålagda. År 1944 lämnade regeringen en proposition till riksdagen om att kvinnor principiellt inte borde utestängas från polisyrket, dock med reservation för »kvinnans olämplighet för ordningspolistjänst«.

Titeln polissystrar avskaffades först 1954, men arbetsuppgifterna var fortfarande desamma, alltså utredningsarbete och ärenden gällande kvinnor och barn.

I april 1955 företog Hans Wickberg vid Stockholmspolisen en studieresa till England och Holland. Enbart i London fanns det vid denna tid 600 kvinnliga poliser med fullt ut samma arbetsuppgifter som de

SKÄMT-TECKNING
blev det enda direkta resultatet av en motion om samma rättigheter för kvinnliga som manliga poliser.

KJOL OCH BATONG
Kvinnliga poliser i Sverige fick bära kjol och en specialdesignad mössa med hänsyn till frisuren. I uniformen ingick även batong.

manliga kollegorna hade, och erfarenheterna var mycket positiva.

Insikt om detta blev bakgrunden till antagningen av 24 kvinnliga elever vid Statens polis-skola hösten 1957. Väl utexaminerade fick kvinnorna en speciellt framtagen uniform. De skulle bära kjol eller byxkjol och en speciellt utformad mössa med hänsyn till frisuren. Kvinnorna fick bära batong, medan manliga poliser fick använda sabel fram till 1964 års utgång. Den 1 januari 1965 upphörde polisarbetet att vara en kommunal angelägenhet i Sverige i och med att polisväsendet förstatligades.

Samtliga i den första kullen nytexaminerade kvinnliga poliskonstaplar placerades i Klara polisdistrikt i Stockholm. Det väckte frågan beträffande lämpligheten för kvinnor att patrullera gator och torg. Mobbningen tog ny fart och medförde att allt färre kvinnor sökte till polisutbildning. Efter förstatligandet beslöt den nytilkomna Rikspolisstyrelsen tillsammans med Sveriges polisförbund att placera samtliga kvinnliga poliser vid utredningsenheter. De fick inte ens bära uniform.

Missnöjet som uppstod fick inte beslutet om specialplacering för kvinnor upphävt förrän 1971. Först från och med detta år började kvinnliga poliser att arbeta under samma villkor som sina manliga kolleger.

De kvinnliga poliserna utgör i dag cirka 23 procent av den svenska polis-kåren. Den procentuella andelen kvinnor ökar stadigt, vilket understryks av att cirka 40 procent av studenterna som går polisutbildningen i dag är kvinnor. Det är en helt annan historia, men det är värt att uppmärksamma, att denna utveckling bottnar i en händelse för 100 år sedan med tre »polissystrar«, de första att glänta på dörren för en polis-karriär även för kvinnor.

Magnus Carlsson

överläkare
Rehabiliteringsmedicinska kliniken,
Länssjukhuset Ryhov, Jönköping

LÄS MER Referenslista <http://ltarkiv.lakartidningen.se>